

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies nonus et decimus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1925

De B. Helena Hungara Sanctimoniali Ordinis S. Dominici Commentarius
Praevius

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72556)

A unumquodque litteris mandatum esse; sed paucula tantum, fide mea, vobis rettuli, nec potui ad dimidiam partem pervenire. Quamobrem, quae de eius gestis, doctrinis, consiliis vobis rettuli, perinde sunt ac si homo aliquis, occiso tauro, pellem ei detraheret carnem vero proi-

ceret neque illius adipem attingeret. Haud aliter et nos ad intima facinorum eius non pervenimus sed eorum superficiem verbis expressimus.

Oratio et benedictio sancti Iohannis sint cum omnibus nobis in saecula saeculorum. Amen.

VITA

DE B. HELENA HUNGARA

SANCTIMONIALI ORDINIS S. DOMINICI

COMMENTARIUS PRAEVIUS

C. AN: 1240

Legendae
antiquioris
codices.

1. Beatae Helenae Vita tribus formis nobis tradita est. Ex his quae ab archetypo propius videtur abesse in tribus codicibus servata est, quorum duo in bibliotheca communi Senensi habentur, tertius in conventu Fratrum Praedicatorum Bononiensi. In Hungaria, quae B. Helenae patria fuit, haec nullum eius Vitae exemplum reperitum est. Iamvero de codicibus illis quidem haec pauca notanda sunt.

S 1 = Codex T. I. I. bibliothecae Senensis, membraneus, 122 foliorum, 0^m,305 × 0,215, binis columnis, scriptura nitida saeculi XV exaratus. Litterae initiales aliquot ornatus pictae sunt et in littera quidem N, qua nostra legenda exorditur, descripta fuit beatae Helenae imago, cuius manus et pectus stigmata gerunt unde lilia alba videntur efflorescere. Complectitur codex, fol. 1-118, legendam maiorem S. Catharinae Senensis a Raymundo Capuano, et fol. 118-122, legendam B. Helenae Hungariae. Pertinuit codex ad conventum Fratrum Praedicatorum Senensium. Saec. XVIII a matronis civitatis opipare colligatus fuit. In cuius rei memoriam scidula inserta fuit in qua haec leguntur: Questo volume contiene la leggenda di S. Caterina da Siena, composta in latino dal B. Raimondo da Capua suo confessore e generale XXIII de' Predicatori, e dal medesimo Raimondo fu mandato al convento di San Domenico di Siena insieme coll' altre opere della santa. Come ascrisse il B. Tommaso Caffarini nel processo pro la canonizzazione della santa, a car. 17, che si conserva legalizzato dentro la custodia della sagra testa, dove dice che fin dell' anno 1396 i detti volumi si trovavano in questo convento. Da questa leggenda anno tolte tutte le notizie di S. Caterina gli altri scrittori della sua vita come il B. Tommaso Caffarini, il B. Massimino da Salerno, S. Antonino, Pietro Esquilino, il Surio, il Manerbio, il Ribadeneira, il Borghesi, il Caterino, i Bollandi et altri etc. Fu trasportato questo manoscritto dall' antico archivio nella sagrestia fra le reliquie della santa l'anno 1705. Haec librarius saec. XVIII non admodum erudite. Nempe hoc volumen in conventu Senensi inde ab anno 1396 asseratum fuisse

non potuit, neque a B. Raymundo Capuano, qui anno 1399 mortuus est, mitti, quandoquidem legenda B. Helenae in Italiam transmissa non fuit ante annum 1409, ut infra dicitur. Probabilius coniecit v. d. Robertus Fawtier (1) illud esse unum e quattuordecim codicibus quos, circa annum 1414, auctore Thoma Caffarini, Nicolaus et Aldobrandinus de Guidicioni in bibliotheca Fratrum Praedicatorum Senensium deponendis curarunt inter alia documenta quae ad causam canonizationis S. Catharinae Senensis pertinebant.

S 2 = Codex T. III. I. eiusdem bibliothecae Senensis, chartaceus, 172 foliorum, 0^m,280 × 0,200, binis columnis a duobus librariis dimidiato iam saec. XV exaratus. Complectitur legendam maiorem S. Catharinae, varia opuscula ascetica et, fol. 143^v-145^v, legendam B. Helenae. Is etiam pertinuit ad conventum Fratrum Praedicatorum Senensium ubi saec. XVIII compactus fuit. Videtur iste e codice S 1 descriptus fuisse a quo praeter minutas aliquot grammaticas varietates, paucis mendis discrepat. Codicem pro nobis officiosissime contulit R. P. Taurisano O. P.

S 3 = Codex in conventu Fratrum Praedicatorum Bononiensium servatus, chartaceus, 0^m,230 × 0,180, saec. XV variis manibus exaratus. Complectitur Vitas sanctorum et beatorum ex ordine Praedicatorum, inter quas, fol. 68^v-70^v, legenda B. Helenae descripta fuit, manu, ut videtur, teutonica et certe non italica. Hunc etiam codicem pro nobis contulit P. Taurisano. Textus tam prope accedit ad codices S 1 et S 2 ut ex eorum alterutro descriptum eum credideris. In isto quidem versiculus in § 2 propter homoeoteleuton intercidit. Insuper in § 14 notatur lacuna eadem quae habetur in codicibus S 1 et S 2, fortasse quod in archetypo hungarico aliquot verba legi non potuerunt.

2. Praeter haec tria exempla, duae recensione servatae sunt. Harum prior (= D) legitur inter opera Hieronymi de Bursellis Bononiensis (1432-1497), qui in sua Cronica Magistrorum generalium ordinis Fratrum Praedicatorum et omnium gestorum sub ipsis et clarorum virorum eiusdem ordinis in scientia dignitate et sanctitate appendicem inseruit complectentem Vitas aliquot sanc-

Recensiones

Hieronymi de Bursellis

(1) R. FAWTIER, *La Vie de la bienheureuse Hélène de Hongrie* (Rome, 1913), p. 10. Extrait

des *Mélanges d'Archéologie et d'Histoire publiés par l'École Française de Rome*, t. XXXIII, -lorum

A *lorum dominicanorum* (1). Hieronymus ille quidem, aut scriplor ignotus si quem secutus est, stilum prioris Vitae satis libere emendavit, locos aliquot contraxit, nomina propria expunxit; ubi Helena in S appellabatur domina, eam titulo beatae insignivit; duo miracula quae in Vita prima post clausulam adiecta fuerant in ipsam narrationem inseruit. Unde autem Hieronymi recensio fluxerit aperte significatur in prologo qui praemissus fuit in haec verba: De beata Helena Hungarica. Anno Domini... (2) beata Helena sanctimonialis ordinis Praedicatorum in monasterio sancte Catherine de Vesprimo vite sanctimonia et miraculis fulgens migravit ad Dominum. De eius autem vita et de miraculis patris eius precibus tam in vita quam in morte aliqua vidi et legi Venetiis, quae scripta fuerunt per sorores eiusdem monasterii, quae cum ipsa conversate fuerant. Unde ita scribunt: Nos sorores, cet. Huius recensio duo exempla nobis innotuerunt. Sunt autem haec:

B **D 1** = Codex 1999 bibliothecae Universitatis Bononiensis, chartaceus, 282 foliis constans, 0^m.300 × 0.203, saec. XV exaratus et quidem ab ipso Hieronymo de Bursellis. Pertinuit hic codex ad conventum Sancti Dominici Bononiensem. Vita B. Helenae in appendice legitur fol. 35-37.

D 2 = Liber QQ archivi generalis ordinis Praedicatorum, qui non proprie codex est sed fasciculus aliquis apographorum saec. XVIII Bononia ut plurimum transmissorum a P. Paulo Seraphino Tacconi ad R. P. Antoninum Bremond, generalem Magistrum ordinis Praedicatorum. Haec videntur una fuisse submissa, sicut testatur syngraphe quae initio codicis praefixa est. B. Helenae Vita descripta fuit e Hieronymo de Bursellis.

et Ambrosii
Taegii. C **3.** Longius ab S recedit T quod Ambrosius Taegius in suum Chronicon Ordinis generale inseruit parte III: De insigniis ordinis Fratrum Praedicatorum, Dist. 8: De sanctimonialibus dicti ordinis quae exemplo sancte vite clauerunt, cap. II: Vita beate sororis Helene de Ungaria, sororis ordinis praedicatorum virgine sanctissima, quam sorores monasterii sui scripserunt. Ambrosii Taegii chirographum interit; verum in archivo romano ordinis Praedicatorum, XIV, 55, huius exemplum authenticum habetur quod Mediolani anno 1758 ex archetypo descripsit P. Vincentius Montio S. Theol. Mag. In hoc quidem Vita B. Helenae legitur tomo II, fol. 145^v-148. Praemissum fuit proemium quod Taegius videtur ex D mutuatus esse. Et re quidem vera plane certum est istum recensione Hieronymi de Bursellis usum fuisse. Hanc enim ubique seclatur, neque ex S usquam corrigit; quin immo ab S recedit etiam in his locis ubi D cum isto congruit. Praeterea ordo narrationis perturbatus fuit et miracula in capitula 27 distributa sunt, similibus similia sequentibus. Ad emendationem textus nec D nec T quidpiam conferunt. Ambo enim ab

D exemplo fluxerunt iis nihilo meliori quae superius memorata sunt. Ubi cumque S 1, S 2, S 3 aegre intelleguntur, D et T obscuram sententiam sive omittunt, sive circuitu verborum praeterlabuntur qui certe a primo scriptore alienus est.

4. Vita antiquior in bibliothecis videtur delituisse. Fama B. Helenae epitomis praesertim increbruit. Quarum ad nos pervenerunt duae. Beatae historiam primus contraxit circa annum 1412 Thomas Caffarini in Supplemento Legendae prolixae Virginis Catharinae de Senis. Huius libelli quattuor exempla exstant quae describere non vacat (3). Nullum enim subsidium inde potest colligi ad B. Helenae historiam. Caffarinus Vitam S aut ipsis verbis refert aut licenter stilo mutato retractat. Huic tamen gratia debetur quod B. Helenae Vita nobis servata sit. Ait enim: Tertio narrare disposui quae scripta reperi de stigmatibus dicte speciei ad quamdam B. Helenam de Ungaria sanctimonialis ordinis Praedicatorum pertinentibus, de quibus utique stigmatibus habetur in sua legenda michi fideliter a quodam Rdo Patre Fratre Gregorio, tunc priori Provinciali provincie Ungarie, transmissa et continente videlicet qualiter dicta sancta habuit cyeatrics in duabus manibus et pedibus et pectore. Et consequenter explicatur tam de vita mirabili dicte virginis quam etiam de eiusdem cyeatricibus, seu stigmatibus admirandis, unde quantum ad dicta stigmata notatur ibi quomodo primam cyeatricem... (4). Item ad confirmationem predictorum copiam littere supradicte quam michi direxit supradictus Provincialis Ungarie duxi presentibus insequendam, cuius tenor talis est, videlicet: « Salutem in Iesu omnium Salvatore! Reverende pater, iam plures litteras vestras recepi super legenda sancte Margarite et eius magistre quae vocabatur soror Helena. Etiam petebatis quae ipsarum habuisset stigmata? Super hoc mitto vobis legendam et vitam eiusdem sororis Helene sancte in qua habetur quomodo et qualiter habuerit realiter et certitudinaliter stigmata. Mitto vobis etiam aliquam partem legende sancte Margarite et etiam in medio et in fine illius partis tota legenda terminabitur eodem modo cum miraculis usque ad finem. Si autem totam vultis habere pro certo continet in toto usque ad mediam bibliam ¹. Alias autem legendas provincie nostre non potui scribi facere sed laborabo quod in brevi transmittam in scriptis. Valet in Domino feliciter. Datum Bude, dominica tertia Adventus, millesimo quadringentesimo nono. Frater Gregorius Provincialis Ungarie ordinis Praedicatorum, vester in omnibus (5). »

¹ bibliam cod.

Haec Frater Gregorius Provincialis Hungariae. Ex Supplementi partis II tractatu 7°, quo haec

(1) A. SORBELLI, *Una raccolta poco nota d'antiche vite di santi e religiosi Domenicani* (Bologna, 1922). Estratto dal *Rendiconto delle Sessioni della R. Accademia delle Scienze dell'Istituto di Bologna, Cl. di Scienze Morali, Ser. 2, vol. VI*. — (2) Spatium vacuum in codice. — (3) Tribus exemplis recensitis a Roberto FAWTIER, *Sainte Catherine de Sienna. Essai de cri-*

tique des sources (Paris, 1921), p. 44, annot., addi potest quartum quod Romae apud Fratres Praedicatores asservatur, in cod. signato Liber H, fol. 485 sqq. (saec. XVII). Usi sumus codice bibl. civitatis Senensis T. I. 2, fol. 76^v-78. — (4) *Supplementum*, fol. 76^v-77. — (5) *Ibid.*, fol. 78.

continentur

Epitome
apud
Thomam
Caffari-
num,

A continentur constat quid Caffarinum moverit ad anquirendam B. Helenae historiam. De hac enim non videtur ipse fuisse sollicitus; sed cum in agenda causa B. Catharinae Senensis excludenda ei essent argumenta Fratrum Minorum qui negabant S. Catharinae stigmatibus fuisse signatam quod S. Francisci proprium charisma esset, dedita opera ostendere studuit Caffarinus hoc privilegium non uni S. Catharinae sed aliis etiam alumnis ordinis Praedicatorum, B. Gualterio Argentoratensi et B. Helenae Hungariae concessum fuisse. Itaque rogatu Caffarini B. Helenae Vita Venetias summissa fuit, ubi idem Caffarinus eam describendam curavit, ut supra dictum est. Sic igitur eius opera B. Helenae Vita ab interitu servata fuit.

apud Sera-
phinum
Razzi. 5. Non tamen ipsius Caffarini libellus videtur
latus increbuisse, qui haecenus nondum editus
fuit (1). Vulgatiore fuit altera epitome italica
quam edidit Seraphinus Razzi in opere Vite dei
Santi e Beati del sacro ordine de' Frati Predi-
catori. Testatur hic se usum fuisse duobus codi-
cibus qui in bibliothecis Fratrum Praedicatorum
servabantur, alter in conventu Clugiensi alter in
Bononiensi (2). Ex indicibus quae singillatim re-
censere supervacaneum est constat ex his codicibus
alterum Vitam antiquiorem exhibuisse, alterum
recensionem D. Alio fonte Razzi non usus est.
Hanc epitomen passim exscripserunt omnes ha-
giographi posterioris aetatis, etsi eorum nonnulli
se Taegio usos profitentur.

Legendae
aetas et
origo. 6. Haecenus comperimus ad Vitam S referen-
dum esse quicquid nobis de B. Helena traditum
est. Jam explorandum est qui fuerint illius fontes
et origo. Libello post clausulam addita fuisse duo
miracula (§§ 21, 22) superius iam diximus. Ipsum
opere corpus duobus partibus constare quae alia
aetate et ab aliis scriptoribus compositae essent
existimat Robertus Fawtier his fretus argumentis.
1° Stilis Vitae minime aequabilis est et in poste-
riori quidem parte multo emendatior quam in
prima. 2° Pars prior (§ 1-13) paulo post obitum
beatae a monialibus conventus Vesprimiensis
scripta fuit, quae Helenam Dominam appellant;
contra in altera parte (§ 14-20) eadem semper
titulo beatae insignita est, quasi integra eius cul-
tus ab Ecclesia probatus fuisset. 3° In priore par-
te (§ 6) memoratur sanctae vaticinium de Tataro-
rum incursionibus quod videtur non multo ante
eventu comprobatum fuisse; ergo brevi post annum
1241 haec scripta est. Contra in altera parte (§ 16)
nominatur rex Stephanus non quasi tum regnaret
sed quasi iam obisset. Alqui post initium saeculi
XIII, quo coenobium Vesprimiense conditum est,
unus fuit Stephanus Hungariae rex qui regnavit an.
1270-1272 (3). Haecenus Robertus Fawtier, cuius

jatemur argumentis nos parum moveri. Utique D
stilis Vitae, qualis nunc edita est, uno quasi te-
nore non fluit; sed quid postea? In ipso libelli
exordio docemur hunc scriptum esse non ab una
sorore sed a pluribus. Quid igitur mirum si ex
istis unaquaque proprio quodam sermone propriis-
que formulis usa sit? Hinc fit, verbi gratia, ut
interdum numero singulari interdum plurali nar-
ratrices utantur. Gravius indicium foret si in ipsa
rerum narratarum serie discrepantiae notarentur
quae diversam aetatem proderent. Sed nihil eius
modi cernitur in exemplis quae a Roberto Faw-
tier allata sunt. Vaticinium de Tatarorum incur-
sione his verbis narratum est: Dum timor Tataro-
rum cunctos invaderet, dixit ei quedam soror:
« Quid faciemus, domina Helena, de Tartaris? »
Respondit: « Ego non video adventum eorum,
sed tu videbis. » Que usque hodie perseverat (§ 6).
His verbis designatam esse existimat Fawtier
incurSIONEM Tatarorum quae anno 1241 accidit
et omnium saevissima fuit. In hoc quidem ei
possumus assentiri. Sed undenam sibi persuasit
ipsam narrationem paulo post annum 1241 scri-
ptam fuisse? Num idcirco quod soror cui hoc
oraculum beata ediderat superstes etiam tum
fuisse dicitur? Immo vero ex hac formula propen-
sius intellexerimus Vitam multo post tempore
scriptam fuisse, cum huius vaticinii pauci et
fortasse unus testis superesset (4). Idem sonant
mentionem aliquot quae obiter iniiciuntur: flores
e stigmatibus beatae decerpti diu apud nos fue-
runt (§ 1); ad beatam prodigiose accedit quaedam
crux lignea quae adhuc apud nos est (§ 2); miraculum
a beata in hortulo patratum (§ 11) narratur ex
relatione cuiusdam sororis antiquae et devotae.
Haec qui non praedicta sententia legerit, satis
diuturno tempore post mortem beatae scripta
existimabit. Magis ambiguum est quod de uxore
Rolandi palatini refertur his verbis: Item dum
quedam nobilis iuvenula in gravi infirmitate
amisso sensu ad eam duceretur per eius merita
reddita est sanitati ita ut usque ad suam mortem
in bono et optimo sensu permaneret. Et hec
fuit uxor Rolandi palatini (§ 8). Quis fuerit ille
Rolandus palatinus: comes ille Posoniensis qui
palatini titulo in documentis annorum 1248-1258
passim appellatur (5), an vero Iudex Cumanorum
et Banus Machoviensis qui eodem munere iungebatur
an. 1273, 1274 et 1275 (6), non liquet. Uterque
designari potuit. Utrumque se res habet, puella
ista quam beata sanitati restituerat praedicto Rolando
nupsit, « usque ad mortem suam in bono et optimo
sensu permanserat » et aetatem fortasse longiuscu-
lam exegerat. Profecto verba narrationis non an-
num 1241 sed multo posterius tempus significant.

(1) Praetermissa est haec Supplementi pars in versione italica quam edidit Ambr. TANTUCCI, Supplemento alla vulgata leggenda di S. Caterina da Siena che forma il tomo secondo della sua vita scritto già in lingua latina dal B. Tommaso Nacci Caffarini, Lucca, 1754. — (2) Serafino RAZZI, Vite dei santi e beati del sacro ordine de' Frati Predicatori così huomini come donne (Palermo, 1605), p. 444. — (3) La vie de la B^{se} Hélène de Hongrie, p. 11-12. — (4) Reliquos non una aetas deleverat. Refert FARLATUS, Illyricum sacrum, t. IV (Venetiis, 1749), p. 77-78, ingruente Tatarorum incursione, e coenobio Vesprimiense aufugisse moniales quinque quarum nomina ipse

novit. Ex his quattuor Nonam se receperunt. Quintae nomen erat Helena. Cave tamen credas hanc nostram Helenam esse, a qua prorsus distinguenda est. Haec Iaderam in littore Dalmatiae perrexit, ubi monasterium sub titulo Sanctae Mariae de Alta Ripa condidit. — (5) GUSTAV WENZEL, Codex diplomaticus Arpadianus continuatus, t. II (Pest, 1861), pp. 209, 216, 228, 242, 256-61; t. VII (1869), pp. 260, 320, 369, 398, 503 (= Monumenta Hungariae historica, Diplomataria, t. VII et XIII). — (6) WENZEL, op. c., t. IV, pp. 21, 23, 30, 38, 52; ST. KATONA, Historia critica regum Hungariae stirpis Arpadianae, t. VII (Budae, 1782), p. 1012.

A 7. Quae cum ita sint, minime constat primam partem brevi tempore scriptam fuisse post obitum beatae. Pars altera certe scripta fuit post elevationem reliquiarum quae post annos 17 contigit, anno circiter 1257. Nobis tamen firmum non videtur argumentum quo sibi persuasit Fawtier Vitam scriptam fuisse post annum 1272 quo mortuus est rex Stephanus qui § 16 memoratur. Nempe Stephanus IV, qui manifesto hic designatur, regnavit ab anno 1270 ad annum 1272; concedimus etiam eum non iis formulis designari quibus profecto scriptor usus esset ipso tempore quo Stephanus imperium obtineret. Verum is iam anno 1245 ad regnum evectus fuit a Bela IV patre suo (A) et ab anno saltem 1258 regis titulo in diplomatibus passim appellatur (2). Eodem titulo hagiographus noster uti potuit antequam reapse Stephanus imperium exercuit. Eandem aetatem significare videntur miracula quorum alterum in postrema parte Vitae refertur (§ 19), alterum autem in appendice additum fuit (§ 21). Utrumque

B Nominatur is in diplomate anni 1257, quo donationem ei factam rex Bela correxit (3). Illi autem diplomate anni 1273 rex Ladislaus confirmavit rescriptum Stephani IV, quo in quaedam bona sua Nicolaus restitutus fuerat, mortuo, ut videtur, patre (4). Prius autem prodigium contigit in eius filio, alterum in filia adula necdum, ut videtur, nupta. Etsi certa temporis nota inde colligi non potest, veri tamen admodum simile est prius miraculum scriptum fuisse eo tempore cum comes Nicolaus patre superstite non ita pridem uxorem duxerat; secundum vero aliquot annis postea. Inter utrumque beatae Vita litteris mandata fuerat. Haec omnia indicia probabiliter significant tempus ab anno 1257 non valde remotum quo beatae corpus elevatum fuit. Haec enim oportunitas esse solet qua hagiographi ad suum opus se accingunt.

C 8. Itaque B. Helenae Vita videtur conscripta fuisse viginti circiter annos post beatae obitum quem supra, ommissa parumper probatione, anno 1240 contigisse diximus. Iam videndum est quomodo hoc tempus certius definiri possit. Helena certe superstes erat paulo ante annum 1239 quando natus est Stephanus IV. Fertur enim (§ 5) praedixisse regem Belam filio tandem auctum

iri, quem viginti circiter annis frustra expectaverat (5). Veri simile est vaticinium sanctae non multo ante eventum contigisse. Contra, anno 1241, sancta e vivis iam excesserat. Negavit enim se Tataros in Hungariam irruentes esse visuram (§ 6). Inde colligitur prope certo eam inter annos 1239 et 1241 mortuam esse. Neque audiendos putamus hagiographos recentiores, Plodium (6) et Bzovium (7), qui B. Helenam anno 1270 mortuam esse perperam collegerunt ex Ferdinandi de Castillo Historia generali S. Dominici et ordinis eius, ubi postquam ad annum 1270 relata est mors B. Margaritae continuo subiungitur elogium B. Helenae eius magistrae (8). Nam praeterquam quod Ferdinandus de Castillo ipsam Helenam hoc anno diem supremum obiisse non asserit, nihili habendum foret hoc testimonium quod in manifesto errore niteretur, sicut modo videbimus.

9. Neque dies eius emortualis nobis traditus fuit. Hagiographi autem posterioris aetatis qui ad certum diem eam commemorant non certo documento nituntur sed aut propriis coniecturis aut rationibus ab historia alienis. Marchesius (9) et, ut videtur eo auctore, Ponzius (10) B. Helenam annuntiant ad diem 16 martii, quod Marchesius oscitanter Raissium legerit qui ad hanc diem in elogio S. Pieronae B. Helenam memorat inter sanctos qui stigmatibus fuerint insigniti (11). Silvanus Razzi Helenam nostram coniunxit pro arbitrio suo cum S. Helena imperatrice, cuius festum celebratur die 18 augusti (12). Diem 4 octobris elegit Arturus quod hac die, in festo S. Francisci, Helenae sacra stigmata impressa fuerint (13). Decessores nostri Helenam memorantes inter Praetermissos ad diem 18 augusti, eius commemorationem se reperisse testati sunt alicubi ad diem 8 novembris (14). Tandem Annus Dominicanus (15) et Ephemerides Dominicanae-sacrae (16), nullo auctore allato, diem 9 novembris indicant; quae a nobis relicta est ut de S. Helena Hungara ageremus. Quanto tempore in conventu Sanctae Catharinae vixerit beata e documentis erui non potest. Sorores quidem quae eius historiam litteris mandarunt multos annos in eius consuetudine se transegisse profitentur. Duo tamen hic notanda sunt: 1° coenobium Vesprimiense post annum 1221 erectum fuit (17); 2° non videtur B. Helena e sororibus fuisse quae coenobium condiderunt. Vix enim in-

B: Helenae
mortis
annus

et dies

E

F

(1) Eug. CSUDAY, *Die Geschichte der Ungarn*, 2^a Aufl. übersetzt von Dr. M. DARVAY, t. I (s. l., 1900), p. 282.— (2) WENZEL, op. c., t. II, p. 317 et passim; t. VII, p. 486.— (3) WENZEL, *Cod. diplomaticus Arpadianus*, t. VII, p. 456.— (4) *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeö*, t. I (Pestini, 1871), p. 32; cf. p. 23.— (5) KATONA, op. c., t. V, pp. 862, 867.— (6) Gio. Michele Pio, *Delle vite degli uomini illustri di S. Domenico* (Bologna, 1607), p. 496.— (7) *Annales ecclesiastici*, t. XIII (1621), p. 765.— (8) Hernando DE CASTILLO, *Primera parte de la historia general de Santo Domingo y de su orden de Predicadores* (Valencia, 1587), p. 389.— (9) Domenico Maria MARCHESE O. P., *Sagro Diario domenicano*, t. II (Napoli, 1670), p. 73.— (10) [PONZI], *Sagro Diario domenicano* (Roma, 1758), p. 69.— (11) A. DE RAISSE, *Ad Natales sanctorum Belgii Joannis Molani Auctarium* (Duaci, 1626), p. 41.— (12) Silvanus RAZZIUS, *Delle vite delle donne illustri per santità*, t. IV (Firenze, 1599), p. 170 seq.— (13) *Sacrum gynecaeum* (Parisiis, 1657), p. 390.— (14) *Act. SS.*, Aug. t. III, p. 519.—

(15) [B. D.] *L'Année dominiquaine ou sentences pour tous les jours de l'année*, par un Prestre du Tiers Ordre de S. Dominique, t. II (Paris, 1670), p. 317.— (16) Fridericus STELL, O. P., *Ephemerides Dominicanae-sacrae*, t. II (Dillingen, 1691), *Geistlichen Lustgartens des H. Prediger-Ordens*, Elfter Monath, November, p. 86.— (17) De origine monasterii Vesprimiensis haec partim certa partim probabilia sunt. FERRARIUS, op. c., p. 542, et pp. 38, 43, auctore secutus Michaellem Pio, *De Progente S. Dominici*, l. II, c. 63, refert coenobium Vesprimiense anno 1221 vel 1222 conditum fuisse a B. Paulo Hungaro, quem reapse hoc anno Vesprimium advenisse testatur Petrus Bodrogiensis, in appendice ad *Vitas Fratrum*, in *Monumenta Ord. Fratrum Praed. hist.*, t. I (Lovanii, 1896), p. 305. In hac sententia, nostra aetate, perstiterunt dd. vv. MORTIER, *Hist. des Maltres généraux de l'ordre des Frères Prêcheurs*, t. I (Paris, 1903), p. 295; FAUCHER, *La B^{te} Hélène de Hongrie du monastère de Vesprim*, (Extrait des *Annales Dominicaines*, 1904), p. 2; FAWTIER, *La Vie de la B^{te} Hélène de Hongrie*, p. 12. Nuper tamen v. d. Nikolaus PFEIFFER, -tellegitur

A *tellegitur quomodo in eius Vita ubi minutissima quaeque notantur hoc fuisse praetermissum.*

B. Helena non fuit magistra B. Margaritae.

10. *Ex his quae modo exposuimus iam luculenter constat B. Helenam non fuisse magistram B. Margaritae. Nondum enim haec nata erat quando voto parentum Deo sacrata fuit, ea condicione ut Tatarum Hungariam non invaderent (1). Itaque nata est fere eodem tempore quo B. Helena e vivis excessit. In Inquisitione super vita conversatione et miraculis B. Margaritae auctoritate pontificia anno 1276 facta, passim nata legitur anno 1242 (2), id est uno anno post Tatarorum invasionem, quam B. Helena superstes non vidit. Ceterum neque in Actis eius causae, in qua duae eius magistrae, soror Catharina et soror Olympiades, interrogatae fuerunt (3), neque in antiqua Vita hungarica B. Margaritae, quae ante exactum saec. XIII scripta fuit (4), neque in huius Vita latina quam saec. sequenti Garinus de Giano concepit, ulla B. Helenae mentio occurrit. Quin adeo hagiographi posteriores qui B. Margaritam Helenae discipulam fuisse asseverant, hanc quidem in lemmae eius elogii B. Margaritae magistram appellant, sed in ipsa narratione huius tituli videntur oblitii. Hinc patet quam dubia sit auctoritas traditionis quam Gregorius Hungariae provincialis antestatur in epistula ad Caffarinum data, ubi B. Helenam appellat magistram B. Margaritae (5). Atamen dimidiato circiter saec. XV isti rumusculi nondum obsoleverant, nam Petrus Ransanus, qui fuit Siciliae regis apud Hungariae regem legatus, in sua Epitome Rerum Hungaricarum de B. Margarita ita scribit: Suscepto deinde in tam tenera aetate virginum habitu, adhibita ei fuit quaedam ex illarum contubernio, quae circa omnes se ipsam bonorum operum praebeat exemplum. Ab ea voluit monasterii antistes quam vocitant priorissam, educari puellam; ita ut ab ipsa disceret spiritualia cantica, et cetera quibus Deo constitutis horis ac temporibus psalleret, ut dignis Deo dicatae virgini moribus informaretur. Helenae illi nomen fuit. Quae adeo sancte omnem suam egit vitam, ut dum viveret, non solum multis claruerit miraculis sed moriens etiam, ac post mortem; ut in hanc etiam diem sanctitatis ostendere signa nequaquam desierit. Unde et a Vesprimiensibus hodie quoque beata Helena nuncupatur. Tali itaque sancta puella usa magistra, vitae illius integritatem imitari, quantum pueriles pati poterant anni adnibebatur. Matrem il-*

B *lam appellabat. Quidquid autem ei ab illa faciendum constituebatur, sive per noctem vigilandum orandumque Deum, sive dandam operam vili alicui servitio, ut fit in virginum monasteriis; absque ulla mora exsequi humiliter et alacriter obedienterque studebat (6). Haec Ransanus, qui ista non ex libris sed ex vigente traditione hausisse videtur. Scilicet cum in eodem conventu et eadem circiter aetate duae sanctae virgines vixissent quae donis caelestibus ambae claruerant, indocta fidelium pietas, ut solet, sibi persuasit iuniorum fuisse in via spirituali ab antiquiore edoctam. B. Margaritae historiam cum B. Helenae historia aliquomodo fuisse permixtam inde etiam patet quod B. Margarita stigmatibus fuisse insignita creditur quae unius B. Helenae propria sunt (7). Hoc enim prodigium nec in actis beatificationis memoratur neque in certioribus illis monumentis quae modo indicavimus neque ullo testimonio fide digno comprobatur, ut ipse Thomas Caffarinus agnovit qui dedita opera de stigmatibus B. Margaritae praedictum provincialem Hungarensem interrogaverat (8). Nihil tamen setius hac aetate jama huius miraculi in vulgus iam increbruerat adeo ut imaginibus etiam quas vidit Caffarinus B. Margarita stigmatibus insignita depingeretur (9). Nihil igitur mirum quod geminato errore B. Margarita etiam dicta est filia spiritalis alterius beatae cuius charismata falso ad eam translata erant.*

C *11. De cultu et gloria postuma B. Helenae per pauca nobis innouerunt. In ipso quidem monasterio Vesprimiensi videntur honores sanctorum ei fuisse exhibiti. Etenim reliquiae eius post longiusculum tempus propter jamam eius sanctitatis elevatae sunt. Vita eius hagiographico stilo conscripta fuit, in qua passim beata nuncupatur; isque titulus in historiis ei proprius factus est. Imagines eius depictae sunt, beatae nomine inscriptae, in quibus caput eius nimbo circumdatum erat et sacra eius stigmata cum emicantibus inde liliis exhibebantur. Itaque nullus est dubitandi locus quin in Vesprimiensi monasterio habita fuerit ut sancta. Illinc eius veneratio ad alia ordinis Praedicatorum coenobia transit. In Museo Nationali picturarum Londiniensi asservatur tabula a B. fratre Angelico Fesulis depicta, in qua cernitur Christus 266 angelis caelitisque circumdatus, inter quos ad sinistram in extremo ordine cernuntur B. Margarita et B. Helena (10).*

E *Gloria postuma.*

F *repetivisse. Coenobium tamen non refluoruit. Post obitum monialium quae ab exilio redierant, domus earum transit in alias manus. Huius parietinae hodieque cernuntur in vicinia urbis Vesprimii prope collem Sancti Benedicti inter septentrionem et occidentem. PFEIFFER, op. c., p. 46. — (1) GARINUS, Vita S. Margaritae, c. 1, Act. SS., Ian. t. II, p. 900. — (2) Monumenta romana episcopatus Vesprimiensis, t. I (Budapest, 1896), p. 165-383. — (3) Op. c., pp. 166-70, 217-24. — (4) Ed. G. PRAY, Vita S. Elisabeth... necnon B. Margaritae virginis... ex mss. codicibus eruta, Tyrnaviae, 1770. — (5) Supra, p. 268, num. 4. — (6) Ed. M. FLORIANUS, Historiae Hungaricae fontes domestici, t. IV (Budapestini, 1885), p. 212. — (7) Cf. FERRARIUS, De rebus Ungaricae provinciae, p. 217-19; RAZZI, Vite dei santi, p. 443. — (8) Supra, p. 268, n. 4. — (9) Supplementum, fol. 77. — (10) An Abridged Catalogue of the Pictures in the National Gallery, Foreign Schools Papiae*

Die ungarische Dominikanerordensprovinz (Zürich, 1913), p. 45 contendit coenobium anno tantum 1240 conditum fuisse a Bartholomaeo episcopo Vesprimiensi, cuius donatio facta anno 1240 confirmatur in bulla Alexandri IV (ibid., p. 161). Ex hoc tamen instrumento minime constat coenobium cum ecclesia primum aedificata fuisse anno 1240 paucis mensibus antequam Tataris Hungariam invadentibus opus certe interruptum fuisset. Notum est coenobia ordinis Praedicatorum non pauca satis longo tempore existisse antequam canonice erecta sint. Videtur itaque Bartholomaeus extremo episcopatus sui tempore (1226-1244) donationem confirmasse quam aliquot annis antea fecerat. Inclinate iam saeculo XVI, cum Turci Vesprimio potiti sunt, Sanctae Catharinae coenobium a monialibus desertum fuit. Refert quidem Ferrarius, op. c., p. 543, pauculas ex fugitivis, reddita pace ineunte saeculo XVII, desertas suas sedes

repetivisse. Coenobium tamen non refluoruit. Post obitum monialium quae ab exilio redierant, domus earum transit in alias manus. Huius parietinae hodieque cernuntur in vicinia urbis Vesprimii prope collem Sancti Benedicti inter septentrionem et occidentem. PFEIFFER, op. c., p. 46. — (1) GARINUS, Vita S. Margaritae, c. 1, Act. SS., Ian. t. II, p. 900. — (2) Monumenta romana episcopatus Vesprimiensis, t. I (Budapest, 1896), p. 165-383. — (3) Op. c., pp. 166-70, 217-24. — (4) Ed. G. PRAY, Vita S. Elisabeth... necnon B. Margaritae virginis... ex mss. codicibus eruta, Tyrnaviae, 1770. — (5) Supra, p. 268, num. 4. — (6) Ed. M. FLORIANUS, Historiae Hungaricae fontes domestici, t. IV (Budapestini, 1885), p. 212. — (7) Cf. FERRARIUS, De rebus Ungaricae provinciae, p. 217-19; RAZZI, Vite dei santi, p. 443. — (8) Supra, p. 268, n. 4. — (9) Supplementum, fol. 77. — (10) An Abridged Catalogue of the Pictures in the National Gallery, Foreign Schools Papiae

A Papiae, teste Ferrario, a dimidiato circiter saeculo XV, « in templo S. Thomae ad altissimum fornicis arcum... cernitur B. nostra Helena cum stigmatibus quae recipit a Christo crucifixo hisceque verbis: Beata Helena de Hungaria, virgo » (1). In basilica Sancti Eustorgii Mediolanensi, ab anno 1505 in choro ecclesiae inter effigies 34 totidem clipeis circumdatas quae chori parietem decorabant, cernebatur et B. Helena cum inscriptione: « Beata Helena de Hungaria » (2). Item Budae in ecclesia Sancti Stephani ante annos circiter viginti exstabat imago B. Helenae nimbo redimita cum inscriptione: « B. Helena Ord. Praed. » (3). Tandem in ecclesia conventus Fratrum Praedicatorum Gandavensis olim servabatur tabula lignea quam artium periti in causa B. Reginaldi post dimidium saec. XVI depictam iudicaverunt (4). In hac autem exhibetur aula caelestis, ubi inter sanctos 42 ex ordine Fratrum Praedica-

lorum locum habet et B. Helena. Praeter has effigies alias variis in locis exstitisse colligitur ex Ferdinandi de Castillo testimonio (5). Attamen extra monasterium Vesprimiense, cuius historia perit cum ipso monasterio, quod saeculo XVI abolitum est, nusquam videtur festum B. Helenae celebratum fuisse. Velusta calendaria Hungarica illud non annuntiant. Quin immo viri docti ex ordine Fratrum Praedicatorum a nobis interrogati negarunt in fastis sui ordinis huius festi vestigia ulla detecta fuisse.

12. Edita est B. Helenae Vita ex codice S 1 a viro docto Roberto Fawtier (6), qui in prolegomenis locos aliquot contulit ex D 2 et T. Illi tamen codici, qui certe omnibus aliis praestat, coniungendos putavimus S 2 et S 3. In annotationibus praecipuum lectionum varietatem afferemus ex recensione D, ut legentibus pateat quantam fidem ista mereatur.

Editionis ratio.

(London, 1906), p. 29, n° 663; F. X. FAUCHER, *La Bienheureuse Hélène de Hongrie du monastère de Veszprim*, p. 4, annot. 1. — (1) *De rebus Ungaricae provinciae*, p. 218. — (2) Giuseppe ALLEGRAZZA, *Descrizione storica della basilica di S. Eustorgio in Milano*, 1760, cod. Bibl. Ambrosiana non signatus, fol. 14^v-15. — (3) FAU-

CHER, op. c., p. 18. — (4) Parisien. seu Ordinis Praedicatorum Confirmationis cultus ab immemorabili praestiti servo Dei Reginaldo. *Summary* (Romae, 1875), p. 87. — (5) Op. c., p. 389. — (6) *La Vie de la bienheureuse Hélène de Hongrie*, t. c., p. 15-23.

VITA B. HELENAE

E codicibus Senensibus bibliothecae civitatis T. I. 1 (= S 1), T. III. 1 (= S 2) et Bononiensis conventus Fratrum Praedicatorum (= S 3), reiecta ad oram paginae praecipuum lectionum varietatem cod. Bononiensis bibl. Universitatis 1999 (= D). Cf. *Comm. praev. num. 1-2*.

Incipit legenda beate Helene de Ungaria monialis ordinis predicatorum ¹.

B. Helena stigmatibus insignita.

1. Nos ¹ sorores Sancte Katherine de Vesprimio ² (1) referimus ea que vidimus oculis nostris de domina Helena sorore nostra, quia cum ea sumus conversate multis annis. Habuit ³ cicatrices in ambabus ⁴ manibus et pedibus et pectore ⁵. Prima cicatrix fuit facta in nocte Sancti Francisci in manu dextra ⁶, ipsa repugnante et dicente ad Dominum: « Domine, non fiat istud, Domine, non fiat istud. » Vocem eius audivimus sed cui loquebatur ⁷ non videbamus. Altera cicatrix facta est in die Apostolorum Petri et Pauli, in meridie. In cicatrice manus dextre crevit filium aureum ⁸ et crines, et filium aureum cum tortura extendebatur in longum. Item vidimus

crescere liliam cum floribus pulcherrimis ⁹ et filo aureo frequenter, que ne viderentur ab aliis effodiebat ¹⁰ de manu ¹¹; qui flores ¹² collecti diu fuerunt apud nos post mortem suam.

2. Item frequentissime rapiebatur et erat in extasi ad magnam horam. In eadem extasi vidimus corpus Domini in manu eius et in ore. Et ¹ dum quadam die quedam ² de nobis ³ infirmata diu peteret dari sibi dictum corpus Domini et semel negaret ⁴, secundo dedit ei, et statim recepit sanitatem; que usque hodie permansit in sanitate ⁵. Unde ⁶ corpus Domini ad eam venerit Deus scit; hoc tantum scimus quod vidimus in manu eius et in ore in elevatione corporis dominici ⁷ in missa. Dicebat tamen sorori cuidam quod illud corpus Domini veniebat de celo ⁸. In nocte Assumpcionis gloriose Virginis, ipsa

Ad eam accedit sacra hostia

Lemma. — ¹ Legenda beate Helene de Hungaria sanctimonialis ordinis predicatorum que ut in hac narratur legenda stigmata habuit mirabili modo S 3; De beata Helena Hungarica D.

1. — ¹ *Prologum praefecti D, quem dedimus supra, Comm. praev. num. 2, p. 268.* — ² Catherine de Vesprimio D. — ³ om. D. — ⁴ duabus D. — ⁵ habuit *add. D.* — ⁶ (m. d.) d. m. D. — ⁷ loqueretur D. — ⁸ (c. f. a.) aureum liliam crevit D. — ⁹ pulcherrimis S 1; (f. p.) p. f. D. — ¹⁰ effodiebat S 3. — ¹¹ (e. d. m.) d. m. e. D. — ¹² diu

add. S 1-3; (g. f.) flores autem illi D.

2. — ¹ (Item ore et) rapiebatur frequentissime B. Helena quandoque per horam in extasi et in excessum mentis venerandum corpus Domini vidimus in ore eius dum in extasim raperetur et in manibus D. — ² om. S 3. — ³ (d. n.) ex nostris D. — ⁴ negaretur D. — ⁵ (que - sanitate) om. D. — ⁶ autem *add. D.* — ⁷ Domini S 3. — ⁸ (Dicebat - celo) cuidam sorori interroganti unde corpus dominicum ad eam veniret respondit e celo venit quod Dominus vobis ostendit D.

(1) Hungarice Veszprém, Wesprim, germanice Weissbrunn, in Hungaria occidentali, se-

cundum flumen Sar, caput comitatus eiusdem nominis et sedes episcopalis.

orante

A orante, in profunda nocte⁹ una etiam sorore vigilante, aliis dormientibus, subito sonus quidam et tinnitus auditus est et ipsa facta est in extasi, et¹⁰ ecce quedam crux creata¹¹ subito visa est in manu eius dextra¹², que prius steterat in altari et dum vigilans soror alias sorores excitasset venerunt ad illam et viderunt¹³ crucem in manu eius, quam¹⁴ cum vellent de manu eius auferre¹⁵ nulla ratione potuerunt. Sequenti mane¹⁶ fratres¹⁷ predicatorum qui ibi tunc erant non poterant auferre de manu eius¹⁸, donec post meridiem ipsa orante recederet crux de manu eius¹⁹ et in altari collocaretur. Dum hec agerentur magno conatu laborat²⁰ removere de manu sua ne videretur, ita quod etiam manum suam amputare voluerit cum securi, quia semper laborabat occultare signa etiam a suis sororibus²¹. Dum quadam die post vespas in²² capella oraret, alia secum orante sorore, quedam²³ crux lignea que adhuc est apud nos descendit de altari et venit ad eam et stetit coram ea in gradu; postea ad magnam horam reposita est in altari²⁴.

Dum orat, luminaria prodigiose accenduntur.

3. Item dum quadam nocte sorores in tenebris canerent¹ Salve Regina, post completorium, propter defectum candelarum, ipsaque ad completorium venire non potuerat propter occupationem² operis in quo frequenter se occupabat tam in serviciis quam in aliis operibus, videlicet in preparatione coquine³, in incisione lignorum et aliorum similium, veniens ad Salve Regina in tenebris, procidit orans ante altare in capella. Et ecce subito due lucerne in altari accense sunt igne divino, omnibus videntibus et mirantibus et gratias Deo⁴ agentibus. Hec miracula frequenter visa sunt⁵.

4. In die sancto Penthecostes, in meridie, dormientibus sororibus, dum vellet venire ad capellam¹ alie due secute sunt eam volentes scire quid ageret. Que dum capellam intrasset et se orationi dedisset ante altare quinque luminaria accensa sunt de quibus tria extinxerunt, due² per totum diem Penthecostes et nocte sequenti et die sequenti³ usque ad missam arserunt, in quibus hoc miraculum accidit⁴, quod candelae ardentes non consumebantur. Hec ab omnibus ibi fidelibus⁵ concurrentibus visa sunt, ubi tunc

magna⁶ hominum devotio⁷ habebatur⁸ propter⁹ miraculum et signi¹⁰ novitatem, ita quod etiam cum processioibus multi venirent ad hoc¹¹ spectaculum. Hoc miraculum fieri debuit in missa in die Penthecostes¹², quod ipsa sciens et¹³ prescians noluit venire ad missam¹⁴, nam precedenti nocte¹⁵ rogabat¹⁶: « Domine, non fiat hoc¹⁷, non fiat hoc. » Similiter factum est in meridie¹⁸ in festo sancti Marci¹⁹. In nocte²⁰ sancte Katherine²¹, in prima nocte primo omnium²² hoc miraculum visum est ita quod tantum lumen refulsit in capella quod multi viderunt in civitate lumen mirabile²³ et tunc omnium²⁴ lucerna²⁵ incensa²⁶ est.

5. Dum quedam simplex soror primo de hiis miraculis dubitaret, dixit ei domina Helena: « Veni mecum hac nocte in capellam et esto mecum per noctem. » Et¹ dum² in profunda nocte oraret, illucescente die sancti Iohannis Evangeliste, que est tercio³ die Nativitatis Domini, subito lumen refulsit in capella et vidit in manu eius duas lucernas accensas lumine divino⁴ et ante eam stantes duos viros in veste mirabili, unum in albis et alium in rubea cappa. Hec videns nimio timore perterrita est que prius de eius miraculis hesitabat. Iterum incensa est alia candela igne divino in die sancti Stephani regis⁵; que dum interrogaretur quidnam hoc esset et quid significaretur⁶ incensio lucernae⁷ tali die, dixit: « Orate ardentius ut Dominus donet filium domino regi (1). » Hoc miraculum frequenter visum fuit videlicet incensio candelarum⁸.

6. Dum timor Tartarorum cunctos invaderet (2) dixit ei quedam soror: « Quid faciemus, domina Helena, de Tartaris? » Respondit: « Ego non videbo adventum eorum sed tu videbis. » Que usque hodie perseverat¹. Spiritum etiam² prophetie creditur habuisse quia multa predixit que postea completa sunt. Dum quedam soror inungeretur et iam de vita eius³ desperasset et ipsa oraret pro moriente, dixit ceteris sororibus: « Nolite timere; non morietur hac vice sed faciet penitentiam suam, quia si modo moriretur⁴, gravius puniretur vel potius dampnaretur. » Que postea resanata⁵ pluribus annis supervixit.

Donum prophetiae

⁹ (gloriose - nocte) v. g. o. i. n. p. D. — ¹⁰ (et ipsa - et) tunc ipsa in extasi facta D. — ¹¹ aurea D. — ¹² dextera D. — ¹³ (et dum - viderunt) evigilantes autem sorores invenerunt D. — ¹⁴ que S 3. — ¹⁵ auferre S 3. — ¹⁶ (s. m.) om. D. — ¹⁷ quoque add. D. — ¹⁸ (erant-eius) erat similiter conati sunt auferre nec potuerunt D. — ¹⁹ (donec - eius) om. S 3. — ²⁰ laborabat S 2. — ²¹ (ipsa orante - sororibus) illa orante crux ad altare ubi primo fuerat avolavit. Huius miraculi tanta fuit evidentia quod cum B. Helena vellet occultare ne quis videret fratrum aut sororum quod cum crucem vellet excutere et non posset manus sibi precipere vellet D. — ²² quadam add. D. — ²³ que D. — ²⁴ (postea - altari) post horam autem ad locum suum reversa est D.

3. — ¹ (item - canerent) de nocte obscura dum sorores cantarent D. — ² occupationes S 2, 3. — ³ et add. S 2, D. — ⁴ (g. D.) D. gratiam D. — ⁵ de luminibus add. D.

4. — ¹ (v. v. a. c.) venire a. c. vellet D. — ² duo D. — ³ (et d. s.) om. D. — ⁴ (in - accidit) et in hoc apparuit et grande miraculum D. — ⁵ (i. f.) f. i. D. — ⁶ magnam S 1. — ⁷ devotionem

S 2 (?). — ⁸ (ubi - habebatur) om. D. — ⁹ etiam add. D. — ¹⁰ (m. e. s.) miraculi. D. — ¹¹ (ita - hoc) populi crevit devotio ita ut processionaliter ad ecclesiam monialium concurrerent ad tam grande D. — ¹² propter add. D. — ¹³ (s. e.) om. D. — ¹⁴ (v. a. m.) a. m. v. D. — ¹⁵ dominum add. D. — ¹⁶ dicens add. D. — ¹⁷ domine add. D. — ¹⁸ (similiter - meridie) om. D. — ¹⁹ evangeliste in meridie similiter divinitus lumen accensum est add. D. — ²⁰ quoque add. D. — ²¹ Catherine martiris D. — ²² omnis S 3. — ²³ (in prima - mirabile) lumen tam magnum apparuit in ecclesia sororum quod per totam civitatem collucebat D. — ²⁴ omni S 2, 3. — ²⁵ in civitate add. D. — ²⁶ accensa D.

5. — ¹ (dixit - et) quadam nocte posuit se ad observandum B. Helenam D. — ² autem add. D. — ³ tertia D. — ⁴ (a. l. d.) d. l. a. D. — ⁵ (iterum - regis) in festo S. Stephani regis divino lumine alia candela incensa est D. — ⁶ significaret D. — ⁷ (i. l.) l. i. D. — ⁸ (hoc - candelarum) om. D.

6. — ¹ (que - perseverat) et ita evenit ut dixerat D. — ² om. D. — ³ (iam d. v. e.) d. v. e. iam D. — ⁴ moreretur D. — ⁵ sanata D.

(1) Cf. Comm. praev. num. 8, supra, p. 270. — (2) Comm. praev. ibid. *Novembris Tomus VI.*

VITA
Imago
B. Mariae
ad eam
accedit.

7. Dum in festo sancte Katherine¹ missarum sollempnia² agerentur, in elevatione corporis dominici, ymago³ beate Virginis cum filio, que in altari stare consueverat, venit ad fenestram (1) que erat in medio capelle et subito visa est eadem ymago iuxta eam; que ymago postea visa est in manu eius. Alia etiam vice dicta ymago visa est in fenestra⁴.

Aegrotantes iuvat.

8. Dum quidam clericus nomine Heyerm graviter infirmaretur et mater eiusdem clerici ad eam venisset pro petenda oratione, post factam orationem nocte, sequenti die dixit¹: « Non potui obtinere salutem clerico quia magnum scelus fecerat² in constupratione³ cuiusdam virginis; sed obtinui sibi penam purgatorii⁴ usque ad finem seculi. » Qui⁵ clericus⁶ in eadem infirmitate, sicut predixerat, cito⁷ mortuus est. Item dum⁸ quidam scolaris nomine Bricius diu langueret gravi infirmitate, qui loqui non poterat pre⁹ vocis raucitudine, acceptum sanguinem de cicatrice posuerunt in aquam et dederunt infirmo bibere, qui in brevi optatam recepit sanitatem per merita Helene famule Dei¹⁰. Item dum quedam nobilis iuvenula in gravi infirmitate amisso sensu ad eam duceretur, per eius merita reddita est sanitati ita ut usque ad suam mortem in bono et optimo sensu permaneret. Et hec fuit uxor Rolandi palatini¹¹ (2).

Prodigium in corpore Domini.

9. In quadam pixide corpus Domini ostendit¹ quatuor sororibus in mirabili forma. Quedam ex eis² vidit conversum in carnem rubeam et gloriosam; illud idem altera vidit ac si esset puerulus, alie domine³ viderunt similiter rubeum aliquantulum; et dicebat cuidam ex eis⁴: « Hoc est corpus Domini quod consecratur per manum⁵ sacerdotis et delatum fuit ab angelis in celis⁶

et nunc ab eisdem reportatum⁷ est mihi. » Omnes reliquie de altari veniebant ad eam scisso viatico (3) etiam cum ipso viatico⁸.

10. Ipsa etiam¹ orante auditus est cantus in aere² angelicus³ et magne suavitatis; frequentissime etiam audiverunt sanctos loquentes sibi et colloquentes cum ea⁴ de vita sua⁵. Et⁶ portata fuit carta de vita ipsius⁷, quam nullo modo voluit presentare⁸ et rogabat sanctos⁹: « Domine, non fiat nec faciatis publicari aliquid de vita mea, precipue de occulta penitentia. » Litteras¹⁰ missas¹¹ de celo¹² viderunt in manu sua, quas nullo modo potuerunt auferre de manu sua. Et cum non nosset scientiam litterarum nisi utcumque horas de beata Virgine, frequentissime legebat psalterium, et aliam noticiam litterarum non¹³ habuit¹⁴. Item dum quadam vice in profunda nocte hyemis iacebat orans cum quibusdam sororibus, aparuerunt sancti apud illam¹⁵ quos alie non viderunt sed vocem audiverunt. Tunc dicebat illis¹⁶ de dolore quem habuit per cicatrices et portata fuit sibi tunc carta quam dicebant dari cuidam sorori, quod ipsa nullo modo concessit, quam cum vellent due sorores recipere de manu sua nullo modo potuerunt, et tunc¹⁷ lumen magnum refulsit in domo et mirabilis odor remansit¹⁸ post discessum¹⁹ angelorum²⁰ sanctorum²¹ qui²² cum ea loquebantur.

11. Item cum quedam ex sororibus, que tunc temporis habebat curam ovium monasterii, afficeretur tristitia de morte cuiusdam edi¹ quasi ex negligencia sua mortui, dicta Helena ipsam blande consolata², ipsum edum³ qui per noctis spacium mortuus iacuerat suo tactu statim reddidit vivum et incolumem⁴. Item in relatione

gne - ea) frequentissime ita ut omnem suavitatem melodie humane superaret. Sancti quamplurimes missi sunt ad eam de celo cum quibus colloquebatur ut viderent et audierunt alique ex sororibus loquebantur enim D. —⁵ et penitentia et quomodo omnia facta virtuosa scribuntur in libro Dei add. D. —⁶ nam D. —⁷ (portata - ipsius) d. v. i. p. f. ei c. D. —⁸ (v. p.) p. v. D. —⁹ (r. s.) ostendere, unde ad Dominum F ita preces emittebat D. —¹⁰ sibi add. D. —¹¹ om. D. —¹² delatas add. D. —¹³ om. S. 3. —¹⁴ (in manu - habuit) sorores monasterii et cum in extasi posita vellent eas ab ea eripere numquam potuerunt. Cum nullam haberet antea peritiam litterarum B. Helena a Deo edocta fuit ut officium B. Virginis et psalterium peroptime legeret D. —¹⁵ illum S. 3. —¹⁶ illa S. 2. —¹⁷ (item dum - tunc) quadam nocte orante B. Helena apparuerunt ei quidam sancti quos quidem audierunt sorores loquentes cum ea sed non viderunt. Curiosius scrutantes de qua materia loquebantur audiverunt quod de dolore stigmatum loquebatur quas receperat in diversis temporibus, ut supra dictum est. In illa extasi posita et in illo colloquio cum sanctis data est sibi carta ab eisdem sanctis continente multa de vita eius ut illam cuidam sorori daret. Ipsa vero renitens dixit: hoc in illo modo fiat quia dum vivo ipsa mea secreta ab aliis sciri non cupio. Sorores autem accedentes ad eam in extasi positam litteras quas tenebat in manu conate sunt auferre sed non potuerunt. Hiis peractis D. —¹⁸ et add. D. —¹⁹ om. D. —²⁰ et add. D. —²¹ recessum add. D. —²² antea add. D.

11. —¹ hedi S. 2, 3. —² consolatum S. 1-3. —³ hedum S. 2, 3. —⁴ (item - incolumem)

(1) « Ciborium seu armariolum ubi reponitur pyxis in qua sacra Eucharistia asservatur. » DUCANGE, i. v. fenestra. — (2) Comm. prae v. num. 6,

supra, p. 269. — (3) « Sacrae Eucharistiae quae aegris ac morituris datur receptaculum. » DUCANGE, i. v. viaticum.

cuiusdam

*Virgae
aridae re-
virescunt.*

cuiusdam sororis antiquae et devote compertum est quod cum quadam vice ad signandas plantulas vel semina dicta Helena virgas aridas fixisset⁵ in terra, sicut consuetudinis eius erat occupari circa opera laboriosa, subito dicte virgae aridae folia viridia cum admiratione sororis que huic iocundo interfuit miraculo protulerunt; quod postquam advertit dicta Helena causa humilitatis conservande adcurrere radicitus extrahebat⁶.

*Apparitio
angelorum.*

12. Item dum quadam vice in nocte Epiphaniae Domini post completorium solito more orationi morosius incumberet, lumine materiali in capella deficiente, sicut ex relatione sororis, que tunc in ecclesia sola cum ea remanserat¹, didicimus, subito tectum capelle sicut eidem sorori videbatur apertum est et fugans tenebras ipsa capella lumine celesti resplenduit, descendentisque quatuor viri splendidissimi ad ipsam orantem, oculos predictae sororis immensitate luminis² reverberabant, nec videre potuit quid ibi circa illam ageretur nisi quod, recedente lumine et tenebris redeuntibus, vocata ex nomine per dominam Helenam intellexit crucem ei in manus delatam, cum qua etiam fere usque ad matutinas laborando vix tandem ut removeri posset³ obtinuit⁴.

*E pectoris
cicatrice
lilium
exoritur.*

13. Item¹ in nocte Purificationis beate Virginis veniens dicta Helena circa secundam vigiliam noctis excitavit duas ex sororibus quibus secreta sua familiariter committere consueverat, eisdem comitantibus intravit ecclesiam, ubi cum prolixius orationi instaret, subito facta in extasi, toto corpore quasi exanimis corruit, ad quam occurrentes² dicte sorores³ audiverunt ipsam quasi⁴ beate Virginis⁵ conquerentem et⁶ postulantem⁷ ab eadem⁸ ne signum quod sequenti die futurum erat super eam fieret conventu presente, quod vix precibus obtinuit; ne autem omnino non fieret obtinere⁹ non potuit. Unde crastino die in pectore eius circa orificium¹⁰ stomachi¹¹ lilium mirifici candoris fuit exortum, sed ab eadem quantum profundius potuit fuit radicitus evulsus¹². Non enim aliqua¹³ signa circa se facta volebat publicare. Hoc autem lilium non solum cuncte sorores sed etiam seculares et ipse rex postea diu servatum in argumentum veritatis videre meruerunt. Hoc¹⁴ etiam obmittendum¹⁵ non puto quod, ordinante divina providencia, que occulto consilio omnia disponit in numero pondere et mensura, omnes cicatras

*Cf. Sap.
11, 21.*

cum B. Helena quamdam ex sororibus vidisset dolore affectam eo quod quidam edus mortuus fuerat quasi ex incuria sua nam ad eam pertinebat ovium cura tactu manus ad vitam restituit et incolumem, ipsam sororem multipliciter consolando D. —⁵ fixisse S 2. —⁶ (item - extrahebat) cuiusdam monialis a. r. c. e. q. subiungo. Nam cum in orto quasdam herbas signasset ad semen colligendum tempore suo cum virgibus aridis ipse virge viride effecte folia protulerunt. Quod cum dicta sanctimonialis vidisset et aliis retulisset B. Helena hoc perpendens, ne humana laude amitteret suarum operationem (sic) meritum eas radicitus evellit D. —¹ remansit D. —² lucis S 2, 3. —³ possit S 2, 3. —⁴ optinuit S 1. —⁵ (veniens - sorores) cum oraret in ecclesia prolixius visa fuit a duobus sororibus sibi familiaribus, et que (sic) sua secreta magis committebat in ex-

trices corporis sui de quibus supra satis dictum est ante mortem eius sunt clause et sanate. Imminente autem transitu eius felicitis anime, nocte precedenti¹⁶ sororibus ad eam congregatis, subito apertis oculis spiritualibus¹⁷ vidit Iesum consolatorem suum ad eam venisse¹⁸ ut eum cui iugiter inheserat presentem agnosceret, quem postmodum recedentem cum lacrimosis querulis¹⁹ audientibus sororibus prosequeretur.

14. Post mortem quoque eius divina non defuerunt miracula. Nam quidam nomine Blasius, civis¹ Vesprimiensis officio² omnium membrorum destitutus, a dicta beata Helena premonitus ut ad sepulcrum eius oraret usum membrorum recepit. Item³ Thomas sacerdos, vir religiosus, eiusdem monasterii sancte Katherine procurator et capellanus, in pedibus et⁴ manibus ac lingua paralisi⁵ percussus, ad sepulcrum eiusdem virginis⁶ orans curatus est. Item⁷ quedam iuvenula habens ma...⁷ arrepta⁸ a demonio⁹, cum ad eius sepulcrum fuisset adducta, liberata est.

15. Cum autem¹ crebrentibus miraculis predictae sorores devocione accense cum suis capellanis voluissent statum corporis eius² explorare, deliberaverunt sepulcrum eius aperire, maxime suadente quadam sorore sancte vite et dicente quod terra corpus eius sanctitatem ipsius venerans non tangeret. Cum igitur³ apertus fuisset locus tanta subito odoris fragrantia et diversitas cunctos ibi existentes perfudit ut ex ipsa mirifici odoris suavitate tanquam liliorum, rosarum, thuris et aliorum aromatum eius sincerissimam integritatem, caritatis ardorem, orationis infatigabilem instantiam, etsi testes deessent, signa predicarent; qui quidem odor non solum ipsum claustrum sed etiam totam viciniam⁴ monasterii cum ammiracione omnium⁵ suavissime replevit. Probatum est etiam experimento quod dicta soror predixerat, quia⁶ inventa est terra ex omni parte se supra sanctum corpus virginis ad mensuram cubiti virilis manus⁷ elevasse. Cumque sacerdos qui presens huic negotio interfuit ex fervore devocionis per parvum foramen quod primo fuit apertum manum⁸ misisset in sepulcrum ut tactu illius sanctissimi corporis sue devocioni satisfacere potuisset, casu duos digitos in lateris cicatricem profundius immersit, quos extrahens in eis stillam⁹ olei odoris suavissimi habundantius perfluentem⁹ omnibus¹⁰ circumstantibus presentavit. In cuius¹¹ etiam corpore hoc apparuit¹² miraculum,

VIRA

*Morienti
B. Helenae
Iesus adest.*

*Miracula
post
mortem.*

*Corporis
elevatio.*

tasim rapta et quasi exanimis facta in ipso excessu D. —⁴ loquentem *add.* D. —⁵ et *add.* D. —⁶ *om.* S 3. —⁷ postulante S 1-3. —⁸ ea D. —⁹ optinere S 1, D. —¹⁰ orificium S 2, 3. —¹¹ stomachi S 2, 3, D. —¹² avulsus S 3, D. —¹³ *om.* D. —¹⁴ *om.* D. —¹⁵ (e. o.) o. e. D. —¹⁶ precedente S 2. —¹⁷ *om.* D. —¹⁸ (a. e. v.) adesse D. —¹⁹ (l. q.) lacrimis querulis D.

14. —¹ civis S 2. —² motu *add.* S 1-3. —³ *om.* D. —⁴ paralysi S 2, 3, D. —⁵ (e. v.) B. Helene D. —⁶ *om.* D. —⁷ (h. m.) *om.* D. *Vacat locus 5 cicatrice litterarum in codd.* S 1-3, non vero in D. —⁸ arrepta S 1, 3. —⁹ (arrepta a d.) a d. arrepta D.

15. —¹ *om.* D. —² B. Helene D. —³ ergo D. —⁴ viciniam S 1-3. —⁵ omni S 2. —⁶ quod S 3. —⁷ *om.* D. —⁸ scintillam D. —⁹ (h. p.) abundantius perfluente S 2, 3; hab. profluentem D. —¹⁰ presentibus et *add.* D. —¹¹ huius D. —¹² (h. a.) a. h. S 2.

quod

VITA

quod, cum quedam sorores aliquas ibi¹³ porciunculas evellendo ex devotione rapere conarentur et ipsa particula vix¹⁴ a corpore divisa et locus avulsionis sanguine recenti rubere¹⁵ videbatur cum tamen ab obitu eiusdem virginis¹⁶ circiter XVII¹⁷ anni fuissent elapsi.

Clericus
ab Helena
in gratiam
regis
restituitur.

16. Item¹ quidam clericus² nobilis, amissa gratia domini sui regis scilicet Stephani³ (1), ab eodem dampnatus⁴ exilio, cum se videret humano destitutum auxilio, ad patrocinium beate Helene confugiens ad sepulcrum eius orando cum fidei devocione se et suum negocium eidem in spe obtinendi commisit. Nocte igitur⁵ subsecuta, cum se dictus clericus sopori dedisset, visa⁶ est ei astare beata Helena que sibi gratiam domini sui reddituram in proximo promisit. Cumque in hec verba experfactus, de visione⁷ consolatus, miraretur et facto die sociis suis referret visionem, mox ut verba finivit nuncium regis se ad ipsum cum familiaritate invitantem cum gaudio recepit, gratias agens Deo et beate Helene que suum negocium tam celeriter et efficaciter voluit promovere.

Ad sepulcrum
B. Helene
sanatur
mulier
incurvata,

17. Item quedam mulier de villa Gnelemer, uxor cuiusdam nomine Pauli Giute, violentia incurvata, que tam dorsi quam coxe iuncturas dividendo horridum aspiciendo monstrum ostendebat, ad sepulcrum ipsius adducta, trium dierum inducias ut in claustro moraretur et suffragium beate Helene imploraret a priorissa impetravit, que infra paucos dies inopinatam et plenariam cum gratiarum actione recepit sanitatem¹.

alia
contracta,

18. Item quedam mulier vidua relicta Wendeg, in tantum contracta¹ quod de loco suo per se non posset² moveri, sumpta fiducia et accensa devotione, cum alias ut dictum est alienis manibus moveretur, ad sepulcrum sancte virginis se traxit reptando, ubi plena sanitate recepta in domum suam cum gaudio remeavit³.

19. Item¹ puer quidam nepos Andree de Wigman, filius comitis Nicolai (2), per varias et graves infirmitates ad sepeliendum pocius quam ad recuperandam sanitatem a parentibus ad ecclesiam sancte Katherine transmissus, infra decem dies per merita beate Helene speratam² et integram recepit sanitatem³.

puer morti
propinquus,

20. Hec autem pauca virtutum eius insignia, aliis pluribus per negligenciam oblivioni traditis, in testimonium eiusdem sancte virginis fidei relatione ad noticiam omnium fidelium pariter et edificacionem transmisimus¹.

21. Item¹ filia² eiusdem comitis Nicolai adulta³ a demonibus vexata pluribus diebus⁴ adducta est⁵ ad sepulcrum beate Helene virginis; ubi cum esset amisso sensu et intellectu aliquibus diebus ita ut eciam in faciem fratris spueret et clamaret ac se et alios discerneret⁶ et parentes per faciem...⁷, per merita beate Helene integerrimam recepit sanitatem et sicut eadem puella referente, et parentibus eius nobis presentibus didicimus, demones ab ea in modum muscarum volitantium exierunt. In similitudinem earumdem muscarum in nocte Epiphanie in eam intraverant⁸.

puella
a demonibus
vexata,

22. Item anno preterito ante Ascensionem Domini dum¹ quidam adolescens² contractus³ usu membrorum privatus non valens ambulare sed sicut serpens et se trahens manibus miserabiliter ad sepulcrum beate Helene pervenisset et prout poterat orasset, extentis pedibus et membris omnibus, subito resurgens, per merita beate Helene optatam recipiens curam, omnino sanus et currens nobis presentibus restitutus est. De huius infirmitate et contractione et sanitate quam recepit tota civitas Vesprimiensis reddit testimonium, qui etiam adhuc est in Vesprimio pelliparius⁴. Deo gratias. Amen⁵.

adolescens
contractus.

Explicit legenda beate Helene⁶.

¹³ ex eius corpore D. — ¹⁴ (p. vix) vix p. D. — ¹⁵ (s. r. rub.) sanguinem recentem emittere D. — ¹⁶ om. S 2, 3. — ¹⁷ decem et septem S 2; XXII D.

16. — ¹ om. D. — ² (q. c.) c. q. D. — ³ Stefani S 2, 3. — ⁴ damnatus S 2. — ⁵ ergo D. — ⁶ visum D. — ⁷ (d. v.) om. S 2.

17. — ¹ (Item - sanitatem) mulier quedam curvata monstruose ad sepulcrum B. Helene curata est D.

18. — ¹ contractata S 1. — ² (p. s. n. p.) n. p. per s. S 2. — ³ (Item - remeavit) alia mulier contracta que non nisi rapendo incederet sanitatem recepit quamprimum tetigit sepulcrum sancte ita ut domum recte reverteretur D.

19. — ¹ om. D. — ² insperatam S 3. — ³ (Andree - sanitatem) cuiusdam comitis ex magna egritudine magis mortem quam vitam sperans ad sepulcrum virginis ductus infra VIII dies liberatus est D.

20. — ¹ (Hec - transmisimus) om. D.

21. — ¹ om. D. — ² adulta add. D. — ³ (N. a.)

om. D. — ⁴ (v. p. d.) arrepta sepius D. — ⁵ om. D. — ⁶ discerpet S 1, 2. — ⁷ nonnulla desunt. — ⁸ (virginis - intraverant) liberata est. Hec arrepta fuit in die Epiphanie a dyabolo in forma muscarum et in eadem forma demones ab ea recesserunt D.

22. — ¹ (item - dum) om. D. — ² (q. a.) a. q. D. — ³ et add. D. — ⁴ (non valens - pelliparius) ita ut in modum serpentis se per terram traheret ad sepulcrum virginis curatus est et in civitate Vesprimiensi pilliparii artem sanus exercet. Hec autem pauca scripta sunt ut cognoscatur quanti meriti apud Dominum sit B. Helena. Multa alia miracula fecit tam in vita quam in morte et multa gessit quantum ad penitentias occultas et quantum ad revelationes et colloquutiones factas cum angelis et sanctis que non scribuntur quia non pervenerunt ad nos D. — ⁵ (D. g. a.) om. S 3, D. — ⁶ (expl. - Hel.) om. D.; de Ungaria monialis ordinis predicatorum add. S 2; explicit supradicta beate Helene legenda al. man. S 3.

(1) Comm. prae. num. 7, supra, p. 270. — (2) Comm. prae., ibid.